

SAVREMENI NAČIN ODEVANJA -- INDIKATOR UNIFIKIRANJA KULTURE?
(Na primeru Prijepoljskog kraja)

Suštinske promene društveno-ekonomske strukture, koje su se odigrale u našoj zemlji u periodu posle drugog svetskog rata, izražene u naglom procesu industrijalizacije, urbanizacije, poboljšanju saobraćaja i razvoju sredstava masovnih komunikacija, unele su bitne novine u način života stanovnika mnogih oblasti i izazvale otvaranje lokalnih zajednica prema spoljašnom svetu u mnogo većem stepenu nego što je to bilo u ranijim fazama razvika. Uključivanje seljaštva u okvire industrijskog društva dovodi, s jedne strane, do naglog priliva seoskog stanovništva u urbana i industrijska središta, što istovremeno znači i promenu njihovog osnovnog zanimanja, a, s druge strane, do intenzivnijih kulturnih strujanja na relaciji selo - grad. Veliki broj radnika zaposlenih u vanpoljoprivrednim delatnostima, koji i dalje žive na selu (dnevni migranti) ili koji deo godine provode u njemu (sezonski radnici), ili se posle dužeg odsustvovanja vraćaju u selo (radnici na privremenom radu u inostranstvu), znatno doprinose osavremenjavanju sela - tradicijski kulturni obrasci postepeno se napuštaju a usvajaju se novi sistemi vrednosti, oblici ponašanja, načini stanovanja, odevanja, oblici potrošnje.

Međutim, prilagođavanje novom načinu života ni u kom slučaju ne predstavlja jednostavan i jedinstven proces, već on dobi različit oblike i značenja, zavisno od preovlađujućih istorijskih, ekonomskih, društvenih i kulturnih činilaca. 1) O tim činiocima je neophodno voditi računa pri ispitivanju promena u našoj zemlji, čiju društveno-kulturnu sliku, pored etničkog pluralizma, dopunjuje veliki broj regionalnih supkultura, formiranih u prošlosti pod različitim uslovima i uticajima a koji su u velikoj meri određivali put i način uklapanja stanovnika pojedinih oblasti u moderne tokove života. Naime, tradicijski modeli kulture stanovnika malih i relativno zatvorenih zajednica predstavljali su i još uvek predstavljaju, značajan faktor u procesu transformacije u savremenim uslovima. 2)

Cilj ovog priloga je da se, na osnovu materijala sakupljenog 1975. i 1976. godine, u Prijepoljskom kraju, i to u samom Prijepolju, njegovim predgradima i seoskim naseljima: Seljašnica, Seljane, Zalug, Velika Župa, Crkveni Toci, Kamena Gora, Goštun i varošica Brodarevo, a u okviru monografskih istraživanja Srednje Polimlje 3), ukaže na neke faktore koji su delovali na pojavu i faze promena u načina života i kulture stanovnika ove oblasti, sa posebnim osvrtom na promenu načina odevanja. Međutim, potrebno je naglasiti da su ova istraživanja u početnoj fazi i da rezultati izneti u ovom radu nisu ni potpuni ni konačni.

x x x

Način odevanja stanovnika jednog kraja u prošlosti je odražavao klimatske uslove, osnovne grane privrede, kulturno-istorijske procese oblasti u kojoj je nastao kao i estetska shva-

tanja i stvaralačke mogućnosti njegovih tvoraca. 4) Međutim, odeća je pored toga imala i značajnu društvenu ulogu. Ona je, bilo u svojoj svakodnevnoj, svečanoj ili obrednoj formi, zadovoljavajući određen broj funkcija u svakoj navedenoj kategoriji, 5) obeležavala društveni status pojedinaca u seoskoj zajednici, promenu svake životne faze, naročito u ženskoj odeći, od detinjstva, devojaštva, doba verenništva, udaje, materinstva do doba zrelosti i udovištva, 6) odražavala religijsku pripadnost i sistem verovanja, koja su činila sastavni deo života zajednice, zatim nacionalnost, društvene norme, sisteme vrednosti i pravila koja su regulisala odnose između pripadnika grupe. Jednom reči, odeća je predstavljala sistem znakova koji su na simboličan način govorili o životu zajednice. 7)

Složenost i raznovrsnost uticaja prirodne sredine, društveno-ekonomske osnove i kulturno-istorijskih procesa koji su, tokom vekova, uticali na formiranje "narodnih nošnji" do njihovih konačnih oblika koji su nam poznati iz XIX i početka XX veka, kao i brojnost funkcija koje je odeća lokalnih zajednica tradicijskog društva imala da zadovolji, nužno su rezultirali u postojanju brojnih tipova i varijanti seoskog načina odevanja, tako da je odeća skoro svakog sela imala specifične karakteristike. Sadržajnosti načina odevanja doprinela su i migraciona kretanja stanovništva. 8)

Raznovrsnost formi odevnih predmeta je verovatno bio jedan od razloga da se njihovo proučavanje u etnologiji, a u skladu sa preovlađujućim evolucionističkim i kulturno-istorijskim teorijskim koncepcijama, usmeri uglavnom ka utvrđivanju osnovnih tipova nošnji po regionalno-kulturnom principu klasifikacije, unutar kojih je razgraničavano poreklo odevnih predmeta i utvrđivan dominantan kulturni uticaj u formiranju opšteg habitusa. 9) Pri tome su kulturni slojevi određivani na osnovu elemenata, sačuvanih u originalima nošnji iz XIX i XX veka. Međutim, formalne sličnosti u kroju i materijalu pojedinih odevnih predmeta nošnji iz skoraišnje prošlosti sa onima iz ranijih vekova ne moraju da znače da su i njihove funkcije i značenja ostali istovetni. Isto tako, sasvim je moguće pretpostaviti da su novi odevni predmeti preuzeli funkcije izobičajenih delova odeće, odnosno da je reč o supstituciji elemenata koji i dalje imaju ulogu prenosilaca istih poruka. Ovakvih promena u odevanju je svakako bilo tokom celog njegovog istoriskog postojanja i sigurno su nužno pratile svaku suštinsku menu u odnosnom društveno-kulturnom sistemu.

Međutim, analiza funkcija odeće, njihove postojanosti, promena i stvaranje novih (funkcija) nije bila direktan interes proučavanja naših etnologa. Stoga se u većini radova koje se odnose na proučavanje tradicijskog načina odevanja oseća statičnost a o promenama se uglavnom govori tek onda kada stari kostim, stvaran u okviru kućne radinosti, počinje da nestaje i da ga zamenjuju odevni predmeti ili materijali zanatske i industrijske izrade. "Narodna nošnja", kako je to konstatovano u etnološkoj literaturi, počinje da nestaje krajem XIX i početkom XX veka, proces se intenzivira u periodu između dva svetska rata, a odlučujući udarac doživljava u savremeno doba. Osnovne karakteristike ovog

procesa su sve veća upotreba fabričkih i konfekcijskih odevnih predmeta, simplifikacija izrade, naročito ukrašavanja, reduciranja broja i formi artikala, gubljenje izrazitih regionalnih karakteristika, pa time i stvaranje uniformnih odevanja.

Međutim, postavlja se pitanje da li se i u savremenom načinu odevanja zadržavaju neke funkcije tradicijskih obrazaca, kao što je, na primer, obeležavanje verske, odnosno nacionalne pripadnosti, da li se kombinacija određenih odevnih predmeta nameće kao obavezan način odevanja u pojedinim prilikama, odnosno da li uniformnost, koju donosi masovna kultura, predstavlja samo novu mogućnost izbora a time i diferenciranja odevanja pojedinih društvenih grupa. 10)

X X X

Tradicionalna nošnja Prijepoljskog kraja, zastupljena u varijantama dinarskog tipa, kao i muslimanskom nošnjom formiranom pod uticajem gradske odeće rasprostranjene na čitavoj teritoriji osmanske imperije, počela je da se menja pred prvi svetski rat, a promene postaju izrazitije u periodu između dva svetska rata. Promene u ekonomiji i u društvenoj strukturi, koje su se odrazile u smanjivanju zemljišnih poseda i broja stoke usled priiraštaja stanovništva i korišćenja odredaba iz naslednog prava, manji broj članova u jednom domaćinstvu, zatim prodor robnovčarske privrede, bili su odlučujući faktori koji su delovali i na promenu načina odevanja. 11) Fabrički materijali i odeća zanatske izrade sve više ulaze u upotrebu. Muška odeća se i dalje izrađivala od domaćeg sukna, ali su glavne odevne predmete i u srpskoj i u muslimanskoj nošnji, pantalone i kapute, izrađivale abadžije u Brodarevu i Prijepolju. Na taj način su nestajale izrazite regionalne razlike u odevanju ali se zato nošenjem posebnih kapa označavala etnička, odnosno verska pripadnost: Muslimani su nosili ču-lav, a Srbi šajkaču. Kod Srpkinja se, pak zapaža tendencija ugledanja i podražavanja onih lokalnih oblika odevanja koji su sadržali praktičnije i ekonomičnije delove odeće, po broju bliske gradskom odelu a izrađivani su od domaćih i fabričkih tkanina. Osnovne delove ove odeće sačinjavale su nabrane vunene suknje duge do ispod kolena, bluze od fabričkog materijala, kecelje, jeleci i marame, po čemu se vidi da su sledile tokove provincijske mode toga vremena. Muslimanska ženska nošnja je, naprotiv, zadržala tradicijske oblike i način nošenja.

Međutim, tek u posleratnom periodu, prerastanjem Prijepolja u urbano naselje i Brodareva u varošicu, promenjenim shvaćanjima, navikama i mentalitetom, uslovljenim aktivnim učestvovanjem u Narodnooslobodilačkom ratu i formiranjem novog rukovodećeg kadra iz redova seljaštva, omogućen je prodor novih impulsa koji su, zahvaljujući ambicioznosti stanovnika, doprineli da ovaj pac-sivni kraj dobije drugačiji karakter. Razvoj industrije čiji su počeci u Prijepolju vezani za početak šeste decenije ovog veka, 12) pruža široke mogućnosti za zapošljavanje stanovnika u vanpoljoprivrednim delatnostima a posledica toga je što se stvara grupa ljudi koja živi od redovnih mesečnih novčanih primanja, kao i njihovo preseljenje u grad i formiranje većeg broja prigradskih

naselja. 13) U uskoj vezi sa temom ovog priloga je otvaranje fabrike tekstila "Ljubiša Miodragović", 1951. godine, i fabrike obuće "Iinka" i konfekcije "Iris", 1958. godine, jer će one, namećanjem svojih proizvoda prijeponskom tržištu, imati znatnu ulogu u procesu osavremenjavanja načina odevanja. Pored asortimana robe lokalne industrije, na tržištu se, naravno, pojavljuju proizvodi drugih tekstilnih i konfekcijskih fabrika iz cele zemlje.

Veliki značaj za transformaciju sela imala su i gradilišta duž pruge Beograd - Bar. Zahvaljujući mehanizaciji i kvalifikovanoj radnoj snazi, izgrađeni su putevi u celoj oblasti tako da je većina sela na relaciji od Prijepolja do Gostuna, povezana sa glavnom saobraćajnicom, a mnoga sela su elektrificirana priključivanjem na transformatore sagrađene za potrebe gradilišta. 14) Na taj način stvoreni su elementarni uslovi za prodiranje uticaja iz šireg društveno-kulturnog sistema. Bliski kontakti seoskog stanovništva sa radnicima iz svih krajeva naše zemlje, sticanje kvalifikacija, koje su pružile mogućnost zapošljavanja širom Jugoslavije i van nje, kao i prodor sredstava masovnih komunikacija, omogućili su prevazilaženje lokalnih okvira Prijepoljskog kraja.

Masovna industrijska proizvodnja, robna privreda, široka potrošnja i želja za oponašanjem gradskog načina života, kao izrazom društvenog prestiža, neprestano menjaaju granicu željenog standarda, tako da je težnja za uvođenjem tehničkih novina postala sve izraženija. Kao ilustracija ove konstatacije može da posluži primer da se čak i u kuće u onim selima koja još nisu elektrificirana (danas ih je veoma mali broj), unose električni aparati za domaćinstvo, radio i televizijski prijemnici i čekaju trenutak realizacije svojih praktičnih funkcija. U neposrednoj vezi sa dejstvom svih faktora i sa istim težnjama bio je i proces napuštanja tradicijskih uzora odevanja i prihvatanje novih odevnih obrazaca koje nameće industrija svojim proizvodima.

Prvi zaposleni radnici prihvatili su konfekcijsku odeću kao praktičniji način odevanja ali i kao evidentni znak svog novog društvenog položaja i ubrzo su je, delimično ili u celini, prenosili ostalim članovima svoje porodice. 15) Međutim, može se reći da je proces prihvatanja novog načina odevanja sve do 70-tih godina sledio ranije tendencije, s tim što su tada, većinom ili isključivo, upotrebljavani fabrički materijali (tako je, na primer, vunenu suknju srpskih žena zamenila plisirana tergal suknja), a kupovna odeća je svojim krojem podsećala na tradicijske odevne predmete. Osnovni uzroci ovakvim pojavama bili su još uvek slaba ekonomska moć stanovništva, ukrojenost tradicijskih navika ali i raniji karakter naše konfekcije, demodirane i rađene u velikim serijama, koja je pre svega težila da zadovolji potrebe za praktičnom odećom.

Međutim, tokom poslednje decenije, proširenjem asortimana robe i razvojem trgovačke mreže 16) otvaraju se šire mogućnosti izbora odevnih predmeta, tako da svaka društveno-kulturna grupa može da bira one elemente koji služe zadovoljavanju njenih potreba, a u skladu sa svojim ekonomskim mogućnostima, društvenim položajem, ukusom i godinama starosti.

U Prijepoljskom kraju se mogu konstatovati i mnogi drugi mehanizmi prihvatanja mode pored već pomenute ponude industrijske robe i njene distribucije. Jednu od glavnih uloga imaju sredstva masovne komunikacije. Danas mnoge žene srednje i mlade generacije, u selu i u gradu, redovno kupuju ilustrovane modne časopise ("Praktična žena", "Bazar" i dr.), iz kojih kopiraju modele haljina, sukanja i bluza, te ih same šiju ili taj posao poveravaju krojačicama. U Brodarevu smo naišli na ženu koja je naučila zanat od svog supruga krojača (on je bio na dužnosti upravnika zemljoradničke zadruga i samo je povremeno šio muška odeća) i koja, po krojevima, šije odeću sebi, svojoj kćerki i njenim drugaricama, ali i ženama iz okolnih sela. Čest je slučaj da žene, ako ne mogu da nađu željenu odeću u Prijepolju, a koju su vidjele na televizijskim reklamama, odlaze, da bi ih nabavile, u Titovo Užice, Kraljevo, Titograd ili Beograd.

Radnici zaposleni u inostranstvu utiču na prenošenje inostranih modnih obrazaca u ovaj kraj, i to kupovinom i donošenjem inostrane konfekcije, kao i donošenjem modnih kataloga. Jedna Muslimanka iz Gostuna, čiji je muž na radu u SR Nemačkoj, isključivo bira modele iz raznih nemačkih časopisa a pozajmljuje ih i drugim ženama iz naselja.

Poseban odraz društvenog prestiža i dokaz ekonomske moći predstavlja nabavljanje odeće i nakita iz inostranstva, i to iz Trsta i Istambula. U Prijepolju postoje jedan put nedeljno redovne autobuske linije u pravcu ova dva grada. Robu donetu ovim autobusima podjednako kupuje i seosko i gradsko stanovništvo.

Stanovništvo slabijeg ekonomskog stanja prinuđeno je, pak, da nabavi odeću zanatske izrade (odeća, pantalone, trikotažu) koju u Prijepolje i u okolna trgovačka centre, pijacnim danom, donose proizvođači iz mnogih krajeva zemlje, ali uglavnom iz Slavonije i sa Kosova. Oni se takođe odlučuju za kupovinu polovne konfekcije koju preprodavci uglavnom donose iz SR Nemačke i Austrije. Poslednjih godina snabdevaju se i na rasprodajama konfekcijskih kuća "Jedinstvo", "Iris", "Inex" i "Beko".

Iz prethodnog izlaganja može se zaključiti da je današnja način odevanja u ovom kraju u tesnoj vezi sa savremenim modnim kretanjima. Ali, savremena moda, iako tvorevina masovne industrijske proizvodnje namenjene najširim društvenim slojevima i prenošena putem masovnih komunikacija, istovremeno pruža mogućnosti i za izdvajanje i razlikovanje. Kako je ona primana u različitim društvenim grupama i na koje ih načine odvaja jedne od druge, odnosno, da upotrebimo distinkciju R. Barta, kako pisana i slikana odeća postaju nošena, 17) može se da reše tek novom, studijoznijom istraživanjem. Za sada se može konstatovati da razlike u odevanju ne postoje u većoj meri na relaciji selo - grad, već da su one uglavnom uslovljene ekonomskim mogućnostima, društvenim položajem, stepenom obrazovanja i stepenom integrisanosti u savremene tokove života, kao i pripadnošću određenim starosnim grupama. Tako se u načinu odevanja starijeg gradskog i seoskog stanovništva mogu izdvojiti dva bitna momenta: s jedne strane, težnja za zadovoljenjem osnovnih praktičnih potreba, tako da oni uglavnom nose jeftiniju, demodiranu odeću koja, pak, kombinovan-

njem elemenata (suknje, bluze, džemperi, kecelje, po nekog suknjenog dela gornje odeće) i načinom nošenja podražava starije obrasce odevanja, modifikovanu nošnju koja označava prelaznu fazu od seoskog kostima domaće izrade ka gradskom načinu odevanja, a, s druge strane, izraženi su i tragovi izvesnog verskog, odnosno etničkog konzervatizma - nošenje šajkača, berete kod Muslimana, stare Muslimanke isključivo nose dimije, većina starijih ljudi kao što je to slučaj i u drugim krajevima, čuva narodnu nošnju koju su nosili u mladosti za svoj ukop. Potrebno je napomenuti i ambivalentni odnos mladih Muslimanki prema odeći, koji se manifestuje na taj način što u svakodnevnom životu, na poslu, na proslavama u preduzeću, prilikom izlaska i poseta običnim danom nose savremeno gradsko odelo, a za odlazak u džamiju i u žalosti oblače i dalje dimije. Može se pretpostaviti da prelaznu fazu ka nestajanju dimija čine dugačke suknje koje su počele da se nose od onog trenutka kada su postale moderne a koje su u potpunosti preuzele sve funkcije dimija. 18)

Odeća srednje generacije, pogotovu njenih predstavnika zaposlenih u vanpoljoprivrednim delatnostima, pripada kategoriji konvencionalne "građanske uniforme" sa relativno čvrsto ustanovljenim obrascima odevanja u pojedinim prilikama (odelo i suknja i bluza za posao, kostim za formalne proslave, haljina za privatne posete i porodične svečanosti), a kombinacije, krojevi i sklop boja prilagođeni su ukusi pojedinaca.

U odeći mladih izbrisane su sve verske, etničke, profesionalne pa čak i polne razlike, ali je u njoj izražen ekonomski momenat. Farmerke koje proizvode krojačke radionice (najčešće iz Nove Varoši) iako kopiraju krojeve pa čak nose i firme inostranih proizvođača, kupuju samo oni koji nemaju mogućnosti da nabave originalne italijanske blue jeans. Razlika u kvalitetu i poreklu odeće nesumnjivo imaju određeno društveno značenje, ali odeću mladih ipak karakteriše demokratičnost odevanja i stil antimode, koji ne podležu pravilima konvencionalnog odevanja.

Zadržavanje po kojeg tradicijskog dela odeće kod starijih ljudi možemo objasniti Kreberovim mišljenjem da subkultura različitih generacija odražava proces promena koje se događaju u kulturi. 19) Ljudi starijih generacija teže da zadrže svoje navike, shvatanja poniklih u ranijim periodima razvoja, te prematome odražavaju i fazu kulture koja nestaje, dok se mlađe generacije odlučuju za i prihvataju kulturu koja tek nastaje, u ovom slučaju masovnu, industrijsku. Sa tradicijskom odećom nestaje nekadašnji govor odela, ali savremeni način odevanja nesumnjivo poseduje svoj sistem znakova.

N A P O M E N E

1. O. L e w i s, Urbanisation Without Background, The Scientific Monthly, 75, 1952, citirano po A. S i m i ć u, The Peasant Urbanities, Seminar Press, New York - London 1973, 148.
2. Značaj tradicijskog nasleđa u procesu prilagođavanja savremenim uslovima života analitirala je D. R i h t m a n - A u g u š t i n, Pretpostavke za istraživanje vrednota budućnosti, Ekonomski institut, Zagreb 1970; Četiri varijacije na temu kultura poduzeća, Kulturni radnik, god. XXV, br. 3, Zagreb 1972, 121-151; Tradicionalno mišljenje, Sociologija 1, Zagreb 1974, 73-85, i dr.
3. Rukovodilac projekta "Srednje Polimlje" je prof. dr P. Vlahović.
4. J. R a d a u š - R i b a r i ć, Narodne nošnje Hrvatske, Zagreb 1975, (2).
5. P. G. B o g a t i r e b, Voprosi teoriji narodnog iskustva, Moskva 1971, 307-308, Bogatirjev razlikuje svakodnevnu, prazničnu, svečanu i obrednu nošnju, kao i paradigme funkcija koje svaka od ovih nošnji zadovoljava. Kritički osvrt na Bogatirjevu postavku dali su: D. R i h t m a n - A u g u š t i n, Razmišljanja o narodnoj nošnji i modi, Narodna umjetnost XIII, Zagreb 1976, 113-122; M. V o d o p i j a, Nošnja kao sastav funkcija i poruka, Narodna umjetnost XIII, Zagreb 1976, 155-160.
6. J. R a d a u š - R i b a r i ć, op.cit. (4). Najizrazitiju ulogu u obeležavanju životnog doba i bračnog stanja imaju ženska oglavlja, M. G u š i ć, Starinsko žensko oglavlje u hrvatskoj narodnoj nošnji, Zagreb 1974.
7. Semiološku analizu tradicionalnog načina odevanja, polazeći od teorijskih postavki R. Barta, delimično je razradio I. Kovačević u svom magistarskom radu, Etnologija i semiologija, Beograd 1977, (Biblioteka Odeljenja za etnologiju, inv, br. 11.106).
8. Na primer, dinarska nošnja u Istri i Beloj Krajini, odnosno van dinarske kulturne regije.
9. M. D r a š k i ć, Prilog problemu tipologije narodnih nošnji u SR Srbiji, GEM 26, Beograd 1963, 93-100.
10. D. Rihtman-Augustin smatra da se u savremenim uslovima stvaraju nove nošnje, te tako izdvaja nošnju tinejdžera, specifičnih suburbanih populacija, umetnika, službenika, Razmišljanja o "narodnoj nošnji" i modi, 117-118.
11. Smanjenje zemljišnog poseda i broja stoke značilo je i smanjenje količina sirovine za izradu odeće, a manji broj članova u domaćinstvu doneo je veći broj obaveza ženskim članovima, pogotovu van kuće, što je ostavljalo manje vremena za domaću radinost.

12. Podatke o počecima i toku razvoja industrije ovog kraja dobi-
la sam od drga B. Zejaka, sekretara SIZ-a za kulturu u Prije-
polju. Značaj industrije, koja prema podacima iz 1970. godine,
daje više od 44% ukupnog prihoda društvene privrede, nije sa-
mo u njenom sopstvenom razvoju već i u tome što je bitno sti-
mulisala dinamiku kretanja ostalih oblasti privređivanja. Raz-
voj društvene privrede rešio je jedan od glavnih problema op-
štine - nezaposlenost. Učešće zaposlenih u industriji u peri-
odu od 1960-1970. kretao se od 52,6 - 68,5% od ukupnog broja
zaposlenih. M i o d r a g R a d o v i ć, Privredna hronika
opštine Prijepolje, Prijepolje 1970, 13, 23.
13. P. V i š k i ć i ć, Podvojena porodica u uslovima socijalis-
tičkog razvoja na području jugo-zapadne Srbije, Etnološki
pregled 11, Beograd 1973, 134.
14. P. i B. V i š k i ć i ć, Neki problemi akulturacije uz gradi-
šte pance Beograd-Bar (kroz Srbiju), GZI XXI, Beograd 1973,
159-160.
15. Ibid., 160.
16. Predavniči mešovite robe u kojima se mogu naći konfekcija,
trikotaža i netražna roba otvorene su u poslednjih nekoliko
godina u skoro svim naseljima Prijepoljskog kraja.
17. R. B a r t, Književnost, mitologija, semiologija, Savezna
27, Beograd 1971, 332-332.
18. U Prijepolju, međutim, nije zapažena pojava ponovnog oživlja-
vanja srpskog folklornog kostima - jedinom izuzičajeni odevni
predmeti više se ne vraćaju u upotrebu niti se prave novi po
starijim uzorima. Za razliku od Prijepoljskog kraja, u Homolju
sek. tokom istraživanja u jesen 1977. godine, konstatovala da
se i dalje izrađuju odevni predmeti koji su kako u periodu
svog nastanka tako i danas - vunena suknja sa bogato izveze-
nom somotskom bordurom i somotska vezana kecelja - označava-
li dobro ekonomsko stanje i predstavljale privilegiju imućni-
jih devojaka i mlađih udatih žena. Izrađuju ih vešte vezilje
u selima i rade ih po porudžbini. Glavni naručioci su devojke
za udaju i žene radnika zaposlenih u SR Nemačkoj i Austriji,
i nose ih prilikom različitih svečanosti u krugu Jugoslovena.
Može se pretpostaviti da delovi nošnje u stranoj zemlji, pod-
staknuti folk modom i dizajnom, predstavljaju sredstvo za na-
cionalnu identifikaciju.
19. L. K r o e b e r, Anthropology, Race, Language, Culture,
Psychology, Prehistory, New York 1948, 274.